

Kerkük Yöresi Geleneksel Oyunları: Mihibis ve Evelleme Develleme

Mirvet MOHAMMED, <https://orcid.org/0009-0001-6801-1158>¹

Seda SOYUDAL, <https://orcid.org/0009-0008-1568-4149>²

Atıf Bilgisi: Mohammed, M. ve Soyudal, S. (2025). Kerkük yöresi geleneksel oyunları: Mihibis ve Evelleme Develleme. *Gazi Üniversitesi Türk Dünyası Geleneksel Oyun ve Sporları Dergisi*, 1(3), 98-109.

Gazi Üniversitesi Türk Dünyası
Geleneksel Oyun ve Sporları Dergisi
Cilt 1, Sayı 3, Aralık
2025, Sayfa 98-109
© Yazar(lar) 2025

Makale Yeniden Kullanım Yönergeleri:

DOI: [10.63833/TURGOSD.2025.12](https://doi.org/10.63833/TURGOSD.2025.12)

Geliş Tarihi: 27.11.2025

Kabul Tarihi: 30.12.2025

Yayınlanma Tarihi: 31.12.2025

Özet

Bu araştırma, Kerkük yöresi geleneksel oyunlarından Mihibis ve Evelleme Develleme oyunlarını araştırmak, kayıt altına almak ve Türkiye'deki varyantlarıyla karşılaştırmak amacıyla yapılmıştır. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın bulguları, Kerkük'te yaşayan, bu oyunları bilen ve daha önce oynamış olan toplam 12 yetişkin bireyle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Oyunların bazı Türkiye varyantlarına ise oyun ve folklor üzerine yapılan tez ve makaleler incelenerek ulaşılmıştır. Elde edilen veriler başlıklara ayrılıp, özetlenip yorumlanmıştır. Araştırmanın sonucunda Mihibis ve Evelleme Develleme oyunları kayıt altına alınmıştır ve Türkiye'de oynanan bazı varyantlarıyla karşılaştırılarak benzerlik ve farklılıkları tespit edilmiştir. Çalışma, Mihibis ve Evelleme Develleme oyunlarının bölgesel oynanış farklılıklarına rağmen Türk toplulukları arasında ortak birer kültürel miras olduklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kerkük Geleneksel Oyunları, Geleneksel Çocuk Oyunları, Kültür

1. Mirvet MOHAMMED, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor ve Sağlık Bölümü, Ankara, Türkiye.
E-posta: mirvetmustafa20@gmail.com
2. Seda SOYUDAL, Gazi Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Ankara, Türkiye.
E-posta: seda.soyudal@gazi.edu.tr

Sorumlu Yazar: Mirvet MOHAMMED, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Spor ve Sağlık Bölümü, Ankara, Türkiye.
E-posta: mirvetmustafa20@gmail.com

Traditional Games of the Kirkuk Region: Mihibis and Evelleme Develleme

Abstract

This study aims to investigate and document the traditional games of the Kirkuk region Mihibis and Evelleme Develleme, and compare them with their variants played in Türkiye. Data were collected using a semi-structured interview form. The findings of the study were obtained through interviews conducted with a total of 12 adult individuals living in Kirkuk who are familiar with these games and have previously played them. Information on the variants of these games in Türkiye was obtained through the review of theses and articles on games and folklore. The collected data were categorized, summarized, and interpreted. As a result of the study, the games Mihibis and Evelleme Develleme were documented, and their similarities and differences were identified through comparison with their variants played in Türkiye. The study demonstrates that, despite regional differences in gameplay, Mihibis and Evelleme Develleme constitute a shared cultural heritage among Turkic communities.

Keywords: Traditional Games of Kirkuk, Traditional Children's Games, Culture

Giriş

Günümüzde geleneksel oyunların giderek kaybolma tehlikesi ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesinin yanında sanayileşme ve kentleşmede yaşanan artış, çocukların oyun oynadıkları alanları ve oynadıkları oyun türlerini değiştirmiştir (Balcı ve Ahi, 2017). Bu durum, yalnızca oyun kültürünün kaybolmasını değil, aynı zamanda toplumların kültürel benliğinde bir boşluk oluşmasına da yol açmaktadır. Unutulan her oyun, aslında bir toplumun geçmişinden gelen bir değerın yitirilmesi anlamına gelmektedir.

En basit anlamıyla haz almak, mutlu olmak ve serbest zamanın harcanmasını içeren bir etkinlik olarak tanımlanan oyunların, çocuğun gelişiminde önemli bir unsur olarak fiziksel ve ruhsal sağlığına katkısı olduğu bilinmektedir (Biricik ve Atik, 2021). Benzer şekilde Türk Dil Kurumu da (2025) oyunu, “yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence” olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlara ek olarak oyunların, oynadıkları toplumların kültürlerini içlerinde barındırdığı da belirtilmektedir (And, 2022).

Geleneksel oyunlar var oldukları dönemin ilgilerini, anlayışlarını yani kültürel yapılarını yansıtır. Bu oyunlar, toplumu ve toplumun sahip olduğu kültürü şekillendiren özellikleri ortaya çıkarmaktadırlar (Uygun ve Hakkoymaz, 2019). Geleneksel oyunlar aracılığıyla çocuklara yaşadıkları toplumun dili, kuralları, inançları ve davranış biçimleri dolaylı olarak kazandırılabilir. Diğer yandan farklı bölgelerde oynanan benzer oyunların karşılaştırılması, kültürel çeşitliliği ve ortak değerleri anlamak açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Bu karşılaştırmalar, toplumlar arasındaki kültürel etkileşimin izlerini sürmeye ve benzer geleneklerin farklı coğrafyalarda nasıl yaşatıldığını göstermeye yardımcı olur. Irak Türkmenlerinin çocuk oyunlarına baktığımızda, Türkiye’de oynanan oyunlarla olan benzerlikleri (Abdulmajeed, 2010) dikkate değer bir konudur.

Kerkük Türkleri, 900 yıl önce El-Cezire bölgesine (Musul, Kerkük ve çevresi) yerleşen 24 Oğuz boyunun çeşitli boy ve oymaklarının neslinden gelmektedir (Kopar, 2009). Kerkük

yöresi, tarihsel ve kültürel açıdan Türk kültür coğrafyasının önemli merkezlerinden biridir. Literatür incelendiğinde Türkmen folklorunun araştırıldığı ve orada oynanan geleneksel oyunların derlendiği çalışmalar görülmektedir (Abdumajeed, 2010; Eratalay ve Kok, 2022; Saatçi, 2010; Sait, 2001'den aktaran Bayatlı, 2009; Türkteş, 1997).

Bizim çalışmamızda da amaçlanan, bu yörede oynanan Mihibis ve Evelleme Develleme oyunlarını bölgede yaşayan kaynak kişilerle yapılan görüşmelerle araştırıp kayıt altına alarak literatürdekenden farklı oynanışlarının olup olmadığını ortaya koymak ve Türkiye'de oynanan varyantlarıyla aralarındaki benzerlik ve farklılıklarını tespit edip karşılaştırmaktır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden alan araştırması ve doküman analizi kullanılmıştır. Alan araştırmaları; gözlem, anket, mülakat gibi araştırma tekniklerini kullanarak yerinde gözleme ve tespit etmeyi içeren çalışmalardır (Gürçayır-Teke, 2015). Doküman analizi ise araştırılan konu ile ilgili tüm dokümanların bilimsel yöntemlere uygun olarak incelenmesidir (Kıral, 2020).

Veri Toplama Araçları

Kerkük yöresinde oynanan Mihibis ve Evelleme Develleme oyunlarının verilerinin toplanmasında makalenin yazarları tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formun içeriği katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra oyunun oynanışı, kuralları, varsa farklı isimleri gibi açık uçlu sorulardan oluşmaktadır.

Katılımcılar, Irak Kerkük yöresinde yaşayan ve tamamı Kerkük doğumlu olan, Mihibis ve Evelleme Develleme oyunlarını bilen ve daha önce oynamış olan, farklı yaş ve meslek gruplarından kişilerden oluşmuştur (Tablo 1). Türkiye'de oynanan varyantlarının tespit edilip karşılaştırılmasında ise literatürdeki çalışmalardan faydalanılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz toplanan veriler için bir çerçeve oluşturulmasını, çerçeveye göre verilerin işlenmesini, bulguların tanımlanması ve yorumlanmasını içeren bir süreçtir. Elde edilen veriler, önceden belirlenmiş başlıklar altında özetlenip yorumlanır (Altunışık, 2010'den aktaran Mete, 2020).

Tablo 1. Kaynak kişi(ler) (KK)

KK1	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	50 yaşında
KK2	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	46 yaşında

KK3	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	54 yaşında
KK4	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	52 yaşında
KK5	Erkek	Beden Eğitimi Öğretmeni	60 yaşında
KK6	Erkek	Tarih Öğretmeni	64 yaşında
KK7	Erkek	Analist	35 yaşında
KK8	Erkek	Avukat	61 yaşında
KK9	Erkek	Eczacı	41 yaşında
KK10	Erkek	Petrol mühendisi	52 yaşında
KK11	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmeni	51 yaşında
KK12	Kadın	Beden Eğitimi Öğretmeni	45 yaşında

Bulgular

Mihibis (Yüzük Saklama) Oyunu

Mihibis (Yüzük Saklama) oyunu, Ramazan ayında Türkmen halkında yaygın olarak oynanan bir geleneksel oyundur. Kerkük Türkmenlerinde de bilinen bu oyun hem eğlenceli hem de dikkat ve sezgi geliştiren bir grup oyunudur.

Mihibis Oyununda Kullanılan Malzemeler

Küçük yüzük ya da düğme ve çarşaf.

Oyun Kaç Kişiyle Oynanır?

Her bir gruptaki oyuncu sayısının en az dört (4) olması önerilmektedir. Ne kadar fazla kişi olursa oyun daha eğlenceli olur (KK1-KK6).

Oyunun Oynanma Şekli ve Kuralları

Oyuncular en az dörder (4) kişiden oluşacak şekilde iki gruba ayrılır. Her grup, yaş olarak en büyük olan kişiyi usta olarak belirler. Oyuna hangi grubun başlayacağını belirlemek için küçük kağıtlara iki grubun ustasının ismi yazılıp kura çekimi yapılır.

Her grubun oyuncuları sıraya dizilir. Ustanın seçtiği yardımcısı, bir çarşafı ustanın üstüne örter. Bu sırada ustanın grubundaki oyuncular ellerini öne doğru uzatır. Usta, yüzüğü bu kişilerin uzatılmış ellerine dokundurarak bir kişinin eline gizlice bırakır ya da kimseye vermeyerek kendinde saklar. Usta, bu saklama işleminin tamamlandığını belirtmek üzere “tamam” der ve kendisi de yardımcısı da grubundaki diğer oyuncuların yanına geçip oturur ve onlar gibi ellerini öne uzatıp yumruk haline getirir. Diğer grubun ustası veya onun kendi

grubundan seçtiği oyuncu ayağa kalkıp yüzüğün hangi kişide saklandığını tahmin etmeye çalışır. Bu sırada seçtiği rakip grup oyuncusuna “kır”, “otur” veya “bat” diyebilir;

- Yüzüğün o kişide olup olmadığından şüphe ediyorsa “kır” diyerek rakip gruptan seçtiği oyuncunun sağ veya sol elini açmasını ister.
- Yüzüğün o kişide olmadığını düşünüyorsa kır yerine “otur” der ve seçilen oyuncu iki elini de açar.
- Eğer doğru kişiyi seçtiğini düşünüyorsa “bat” der ve seçilen oyuncu iki elini de açar.

Bat diyerek başarılı tahminde bulunursa grubu bir (1) puan kazanır ve yüzüğü saklama sırası kendilerine geçer. Kır veya otur dedikten sonra boş çıkarsa herhangi bir ceza uygulanmadan oyun devam eder. Kazanan grup alkışlamakla ve türkü söylemekle galibiyetlerini kutlarlar.

Puanlama ve Galip Gelme

Gizlenen yüzüğü başarılı bir şekilde tespit eden grup bir (1) puan kazanır. Oyun, on (10) ila on beş (15) puan aralığında önceden belirlenen puana ilk ulaşan takımın galibiyetini ilan etmesiyle sonlanır (KK1-KK6).

Evelleme Develleme Oyunu

Evelleme Develleme oyunu Türkmen kültürüne özgü olup özellikle kış mevsimindeki gecelerde oynanmaktadır. Bu oyun, nesiller arası etkileşimi destekleyen bir yapıya sahiptir çünkü oyuncular hem yaşlılar hem de çocuklardan oluşmaktadır.

Oyun Kaç Kişiyle Oynanır?

En az beş (5) kişiyle oynanır.

Oyunun Oynanma Şekli ve Kuralları

Uzun ve soğuk kış gecelerinde aile büyüklerinin (dedeler, babalar, anneler) liderliğinde çocukların toplanmasıyla oyuna başlanır. Oyuncular, daire şeklinde yere oturarak bacaklarını öne doğru uzatırlar. Usta rolündeki (yani ebe) ebeveyn veya yaşlı birey, sıraya uygun olarak çocukların bacaklarına dokunur ve eş zamanlı olarak oyunun tekerlemesini söyler:

“Evelleme develleme, iğine iğine, üçü düğme, koz ağacı, kotur geçi, yerine yurduna, su içer kurtuna”

Tekerlemenin son hecesi (‘kurtuna’nın son hecesi olan ‘na’) hangi çocuğun bacağında sonlarsa, o çocuk bacağına bükür; hangi çocukta iki kez biterse o çocuk oyunu kaybeder ve cezalandırılır. Ceza ise gıdıklanmaktır.

Kaybeden çocuk yüzüstü uzanır. Usta, elini çocuğun sırtına hafifçe vurarak şu tekerlemeyi söyler:

“Zara zara zambura, hak başında tambura, yel geli yandırır, yağış gelir söndürür, iğne? makas?”

Çocuk, kendisine sunulan iki seçenekten (iğne veya makas) birini seçer ve usta onu bir (iğne) ya da iki (makas) parmakla gıdıklamaya başlar (KK7-KK12).

Mihibis Oyununun Türkiye Varyantı Yüzük Saklama Oyunu

Yüzük/Guymaç (Özyürek, n.d.), Yüzüğü Bul (Demir, 2022) ve Yüssük (Tokuz, 2011) isimleriyle de bilinen Yüzük oyunu Türkiye’nin pek çok yöresinde oynanan bir geleneksel oyundur. Literatürde aynı isme fakat farklı oynanışa sahip olan başka Yüzük-Fincan oyunu da bulunmaktadır. Yüzük-Fincan oyunu fincanlardan birinin altına saklanan yüzüğün bulunmasını içermektedir. Bu yönüyle bizim çalışmamızdaki Yüzük Saklama oyunundan ayrılmaktadır.

Ankara Pursaklar’da Yüzüğü Bul ismiyle oynanan Yüzük Saklama oyununda sayışma ile ebe belirlenir. Ebe ortaya alınmak şartı ile halka oluşturur. Yüzük herhangi bir oyuncunun avucuna saklanır ve *“yüzük yüzük neredesin? sen kimin evindesin? yüzüğü bulamazsan, ebesinin sen ebesinin”* manisi söylenir. Mâni bittiğinde ebe *“yüzüğü göster”* der. Oyuncular hareket etmeden yerinde bekler. Ebe kimin elinde olduğunu tahmin etmeye çalışır. Üç hakkı vardır. Üç denemenin sonucu yüzüğü bulamazsa tekrar ebe o olur. Üç hakkından önce bulursa yüzüğü bulduğu kişi ebe olur, oyun böyle devam eder (Demir, 2022).

Artvin’de oynanan yüzük oyununda önce bir ebe seçilir ve yüzük ebenin eline verilir. Diğer oyuncular halka şeklinde dizilir ve ellerini arkaya götürerek avuçlarını açarlar. Ebe, yüzüğü elinde tutarak oyuncuların avuçlarının üzerinde tek tek gezdiriyormuş gibi yapar. Bu sırada yüzüğü kimsenin göremeyeceği şekilde bir oyuncunun avucuna bırakır. Bu işlem bittikten sonra ebe bir oyuncu seçer, elindeki mendille onun eline hafifçe vurup *“yüzük kimde?”* diye sorar. Seçilen oyuncu yüzüğün kimde olduğunu tahmin eder. Doğru tahmin ederse ebe olur; bilmezse bu kez o, başka bir oyuncunun eline mendille vurup aynı soruyu sorar. Yüzük bulunana kadar oyun bu şekilde devam eder (Artvin İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2020). Bu oynanışa benzer şekilde Manisa/Kula’da ve Ankara/Yenimahalle’de oynanmaktadır; ancak oyun materyali olarak Manisa’da bez, Ankara’da ise kemer kullanılmaktadır (Demir, 2022).

Samsun’da oynanan Yüzük/Guymaç oyununda önce oyuncular aralarından bir ebe belirler. Ebenin elinde küçük bir taş, yüzük ya da ince bir dal parçası bulunur. Diğer çocuklar sırayla dizilir ve avuç içlerini birbirine yapışık şekilde tutarlar. Ebe, elindeki yüzüğü sanki her çocuğun avucuna bırakıyormuş gibi tek tek aralarında gezinir; çocuklar, bu iş tüm oyunculara uygulanana kadar sanki yüzük kendi ellerine konmuş gibi ellerini açmazlar. İsterse ebe, sıranın başına tekrar dönerek bu hareketi birkaç kez daha tekrar edebilir, ancak yüzük saklama işlemi bitmeden önce yüzüğü gizlice bir oyuncunun avucuna bırakmak zorundadır. Ebe yüzük saklama işini tamamladığını söylediği anda yüzüğü elinde tutan oyuncu önceden belirlenen hedefe doğru koşmaya başlar. Eğer bu oyuncu yakalanmadan hedefe ulaşır ise, ebe geride kalan oyunculara elma, armut, üzüm gibi meyve isimleri verir. Ardından hedefe ulaşan oyuncuya *“Elmayı mı,*

armudu mu, üzümü mü istersin?” diye sorar. Hedefe varan oyuncu “üzüm gelsin” derse adı “üzüm” olan çocuk, hedefe varan oyuncuyu sırtına alıp başlangıç noktasına kadar getirmek zorundadır. İstenirse bunun yerine türkü söyleme, fıkra anlatma gibi farklı cezalar da kullanılabilir. Daha sonra, hedefe varan oyuncu yeni yüzük dağıtıcı, yani ebe olur. Eğer ebenin eline yüzük koyduğu oyuncu, hedefe varamadan yakalanırsa oyun yeniden başlar ve bu oyuncuyu yakalayan çocuk ebe olup yüzüğü saklar (Özyürek, n.d.).

Gaziantep’te oynanan Yüssük oyununda yüzük bir ipe geçirilerek ipin iki ucu bağlanır ve oyuncular arasından bir ebe seçilir. Oyuncular halka şeklinde oturur, ipi ellerinde tutarak yüzüğü ipin üzerinde ebe görmeden kaydırılırlar. Bu sırada “*Bir sıçan kaçtı gördün mü? Tebdili şaştı bildin mi?*” sözleri ritmik bir şekilde söylenir. Tekerleme sona erdiğinde ebe, yüzüğün kimde olduğunu tahmin etmeye çalışır. Yüzüğün kimde olduğunu bilirse ebelikten kurtulur ve ebelik, yüzük elinde olan oyuncuya geçer. Ebe yüzüğün kimde olduğunu bilemezse ebe olmaya devam eder (Tokuz, 2011).

Evelleme Develleme Oyununun Türkiye Varyantı Ellem Büllem Oyunu

Antalya, Isparta, Tokat, Karabük (Demir, 2022), Burdur ve Muğla gibi illerde Ellem Büllem bazen de Ellem Bellem adıyla oynanan bu oyun (And, 2022), genellikle kış gecelerinde oynanan tekerlemeli bir çocuk oyunudur. Oyun birden fazla kişiyle oynanır. Çocuklar içlerinden birini ebe olarak seçerler. Oyuna başlarken daire şeklinde yere oturup ayaklarını uzatırlar. Ebe çocukların ayaklarına dokunarak şu tekerlemeyi söyler: “*Ellem büllem epelek sepelek, sarı kızın sarması, kara koyunun dolması, al bunu çek bunu*” (Demircioğlu, 1934’ten aktaran Onur ve Güney, 2002).

Söylenen bu tekerlemenin Isparta ve pek çok yörede farklı olduğu görülmektedir: “*Ellem bellem berbat etti, sivrisinek kör mat etti, ne zaman gelir, yazın gelir, yazılasi çizilesi, it burnundan, gan akası, tas tus, gara kedi, mırnav piş*” (Yılmaz, 2013).

Oyunda, tekerlemenin en son kelimesi hangi çocuğun ayağına denk gelirse o ayak geri çekilir (Demircioğlu, 1934’ten aktaran Onur ve Güney, 2002) ve ebe ile oyuncu arasında şu karşılıklı konuşma gerçekleşir (Kazan ve Kazan-Kırçık, 2006):

- “*Değirmen önüne vardın mı?*”
- *Vardım!*
- *Benim eşeğimi gördün mü?*
- *Gördüm.*
- *Çullu muydu, çulsuz muydu?*
- *Çulluydu.*
- *Benim eşeğim çulsuzdu, bilemedin.*
- *Yolda tavuk gördün mü?*
- *Gördüm.*
- *Ak mıydı, kara mıydı?*
- *Aktı.*
- *Benim tavuğum karaydı, bilemedin.*

- Eşeğime sıcak (ıscak) su mu içirdin soğuk su mu içirdin?
- Iscak (sıcak) su içirdim.
- Ah ah! Benim eşeğimin ciğerlerini yakmışsın”

Sona kalan oyuncu, ebenin ayağını tutar ve “Bak! Annen damda bulgur seriyor” der. Kafasını kaldırıp yukarıya bakan ebenin ayağı kaldırılarak sırt üstü getirilmeye çalışılır (Kazan ve Kazan-Kırçık, 2006).

Bir başka oynanışta ise oyuna katılan herkes parmaklarını ortaya koyar. Sırayla bir ebe seçilir. Ebe oyuna katılan herkesin parmaklarını şu tekerlemeyi söylerek sırayla sayar: “Ellem bellem, şimşek kalem, horoz öttü, civciv öttü, dıgıdık dıgıdık fiş”. Son kelime kimin parmağında bittiyse o kişi parmağını içeri bükür. Tekerlemeyi söyleme işi parmağı çıkana geçer. Oyun bu şekilde devam eder. Parmaklarını ilk bitiren oyuncu birinci olur. Diğerleri ikincilik için oyuna devam ederler (Demir, 2022).

Bir diğer oynanışta ise çocuklar yere ayaklarını uzatıp otururlar. Çocuklardan biri ebe olur ve şunları söyler: “Ellem büllem epelek sepelek, Sarı kızın sarması, Kara koyunun dolması, Al bunu çek bunu”. Ebe bunları hece hece söyler ve söylerken de elini çocukların üzerinde gezdirir. Son hece hangi çocukta biterse onu sorguya çeker:

- Hamam önüne vardın mı?
- Vardım.
- Benim devemi gördün mü?
- Gördüm.
- Çullu mu idi çulsuz mu?
- Çullu.
- Benim devem çulsuzdu. Bilmedin. Yolda tavuk gördün mü?
- Gördüm.
- Ak mı idi, Kara mı?
- Kara.
- Benim tavuğum ak idi. Bilmedin. Develerime tuzlu su mu içirdin tuzsuz mu?
- Tuzlu su.
- Vah vah benim develerimin ciğerlerini yakmışsın ha... der.

Oyuncu kaçır, ebe onu kovalar. Ebenin yakaladığı oyuncu ebe olur. Oyun, istenirse bu şekilde tekrarlanarak devam eder (Başal, 2007; Demir, 2022).

Sonuç

Çalışmanın bulguları, Kerkük’te oynanan Mihibis oyununun, Türkiye’nin farklı yörelerinde, Yüzük/Guymaç, Yüzüğü Bul, Yüssük gibi adlarla oynandığını göstermektedir. Bu oyunlara ilişkin anlatımlar Ankara, Artvin, Samsun ve Gaziantep başta olmak üzere pek çok yörede aynı oyunun farklı materyaller, tekerlemeler, ödül ve cezalarla yeniden şekillendiğini göstermektedir.

Mihibis ile Türkiye’deki yüzük saklama oyunlarının temel yapısının büyük ölçüde örtüştüğü tespit edilmiştir. Tüm varyantlarda bir ebe seçilmekte, yüzük ya da benzeri küçük bir nesne gizlice herhangi bir oyuncunun eline bırakılmakta ve daha sonra ebenin yüzüğün kimde olduğunu tahmin etmeye çalıştığı bir süreç bulunmaktadır. Ankara/Pursaklar’da söylenen “yüzük yüzük neredesin, sen kimin evindesin?” manisi, Artvin’de mendille hafifçe vurularak “yüzük kimde?” sorusunun sorulması, Samsun’da yüzüğü hedefe ulaştırma sonrasında oyunculara verilen meyve isimlerinden birinin seçilmesi, Gaziantep’te ise ipin üzerinde hareket eden yüzüğe eşlik eden “sıçan kaçtı gördün mü? Tebdili şaştı, bildin mi?” ritmik sözler, özünde oynama mantığı aynı olan oyunu zenginleştiren bölgesel ayrıntılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Literatür incelendiğinde Mihibis oyununun Üzük Saxlama adıyla bizim çalışmamızdakinden farklı şekilde oynandığı görülmektedir. Mihibis’te çocuklar genellikle halka düzeninde oturur, tek bir ebe yüzüğü elden ele dolaşırken karşısındaki oyuncu yüzüğün kimde olduğunu bulmaya çalışır. Üzük Saxlama’da ise çocuklar Ramazan gecelerine özgü olarak iki gruba ayrılmakta, her grubun “beg”i (usta) ve yardımcısı bulunmakta, yüzük bir çarşaf arkasında sıraya dizilmiş çok sayıda çocuğun ellerine dokundurarak saklanmakta ve puan üzerinden ilerlemektedir (Abdulmajeed, 2010). Bu oynanışa benzer şekilde oyunun Ramazan aylarında sahur vaktine kadar kahvehanelerde grup olarak oynandığı ve her grubun bir ustası olduğu da tespit edilmiştir (Sait, 2001’den aktaran Bayatlı, 2009).

Literatür incelendiğinde Evelleme Develleme oyununun, Eveleme Develleme ve Ewelleme Dewelleme isimleriyle de anıldığı göze çarpmaktadır (Saatçi 2010, Abdulmajeed, 2010). Ayrıca, literatürdeki oyunların bizim kayıt altına aldığımızdan farklı biçimlerde oynandığı görülmektedir. Bizim çalışmamızda ve Saatçi’nin (2010) çalışmasında halka şeklinde oynandığı görülmüşken; Abdulmajeed (2010), yan yana sırayla oturduklarını belirtmektedir. Diğer yandan, bizim çalışmamızda ebe olarak anne, baba veya dede gibi yaşlı birinin seçileceği tespit edilmişken; Abdulmajeed (2010), çocukların yaşça en büyüğünün ebe olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bizim çalışmamızdan farklı olarak Saatçi (2010), tekerlemenin son hecesi kime denk gelirse o kişinin bacağına yukarı kaldırdığını, en son bacak ortada kalıncaya kadar tekerlemeye devam edildiğini ve bacağı açıkta kalan kişinin iki büküm edildiğini belirtmektedir.

Çalışmanın diğer bulguları, Kerkük’te oynanan Evelleme Develleme oyununun Türkiye’de Ellem Büllem ve Ellem Bellem gibi isimlerle Antalya, Isparta, Tokat, Karabük, Burdur ve Muğla yörelerinde oynandığını göstermektedir. Kerkük’te oynanan Evelleme Develleme oyununda ebe olan kişinin ya anne ya baba ya da dede olması gerekirken Türkiye’deki Ellem Büllem oyunlarında herhangi bir oyuncu ebe olarak seçilebilir. Diğer yandan oyunun oynanışında da farklılıklar söz konusudur. Isparta’da oynanan Ellem Bellem oyununda oyuncuların parmaklarına dokunurken, Kerkük’te ise bacaklarına dokunulmaktadır. Isparta’da son kelime kimin parmağında bittiyse o kişi parmağını içeri bükerken Kerkük’te ise bacaklarını bükmektedir. Ayrıca Isparta’da parmaklarını ilk bitiren oyuncu birinci olurken Kerkük’te ise tekerlemenin son hecesi bacağına iki kez gelen kaybetmiş olur. Türkiye’deki başka bir oynanışta ise oyuncu-ebe arasında bir kovalamaca olduğu görülmektedir; ancak Kerkük’teki Evelleme Develleme oyununda ebenin oyuncuyu gıdıkladığı görülmektedir. Diğer

yandan Evelleme Develleme ile Ellem Büllem oyunları, genellikle kış gecelerinde oynanmaları ve tekerleme içermeleri yönünden benzerlik taşımaktadır. Ayrıca literatür incelemesi sonucunda Antalya yöresinde “Evelleme-Develleme” ismiyle oynanan ve tekerleme içeren bir oyun olduğu da tespit edilmiştir (Çimrin, 2008’den aktaran Davulcu, 2016); ancak oynanışı hakkında yeterli bilgiye ulaşılamamıştır.

Öte yandan çalışmada ortaya konan bölgesel farklılıklar bu oyunların halen canlılığını koruyan, yaşanan yer ve sosyo-kültürel farklılıklarla bölgeden bölgeye değişebilen bir gelenek olduğunu göstermektedir. Kullanılan materyalin veya oynanış şeklinin yani, yüzük, taş, mendil, kemer, ip, ceza ve ödüllerin meyve isimleri verme, sırtında taşıma, çeşitli eğlenceli cezalar ve oyuna eşlik eden tekerlemelerin her yörede değişmesi, çocuk oyunlarının yerel kültür, dil ve değerlerle iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Mihibis ve Evelleme Develleme gibi geleneksel oyunlarımızın Türk toplulukları arasında ortak birer kültürel miras olduğu ortaya çıkmıştır. Geleneksel oyunların, Türk birlik ve beraberliğini pekiştiren değerli bir unsur (Gül, Uzun ve Çebi, 2018) olduğu söylenebilir. İleride yapılacak çalışmalarda unutulmaya yüz tutmuş başka oyunlarımızın kayıt altına alınması ve bu oyunların eğitimde kullanımına yönelik çalışmaların yapılması önerilmektedir.

Beyanlar

Yazarların Katkıları

Tüm yazarlar eşit oranda katkı göstermiştir. “Yöntem, Kerkük Yöresi Bulguları, Sonuç: M. M; Literatür Taraması, Türkiye’de Oynanan Varyantların Bulguları ve Giriş: S. S.”

Teşekkür

Çalışmamız süresince, bize verdiği kıymetli desteklerle rehberlik eden Sayın hocamız Prof. Dr. Muhsin HAZAR’a içten teşekkürlerimizi sunarız.

Çıkar Çatışmaları

Kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Mali Destek

Herhangi bir kişi ya da kuruluştan mali destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı

Çalışmanın etik uygunluğu, Gazi Üniversitesi Etik Komisyonu Sayı: E-77082166-604.01-1387059 ve 17 sayılı toplantısınca onaylanmıştır.

Katılımcı Rızası

Çalışma öncesinde katılımcılara gerekli bilgilendirme yapılmış, onayları alınarak gönüllü olarak katılmaları sağlanmıştır.

Kaynaklar

- Abdulmajeed, S. M. AL. D. (2010). *Irak Türkmenlerinde çocuk oyunları* (Tez No. 263311) [Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- And, M. (2022). *Oyun ve Bugü: Türk kültüründe oyun kavramı*. (6. Baskı). Yapı Kredi Yayınları.
- Artvin İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2020). *Yüzük kimde?* <https://artvin.meb.gov.tr/www/yuzuk-kimde/icerik/2669>
- Balci, S., & Ahi, B. (2017). Mind the gap! Differences between parents' childhood games and their children's game preferences. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 18(4), 434-442.
- Başal, H. A. (2007). Geçmiş yıllarda Türkiye'de çocuklar tarafından oynanan çocuk oyunları. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 243-266.
- Bayatlı, N. Y. (2009). Kerkük kahvehaneleri (Çayhaneleri, Çayxaneleri). *Kardaşlık*, 11(40), 34-37.
- Biricik, Z., ve Atik, A. (2021). Gelenekselden dijitale değişen oyun kavramı ve çocuklarda oluşan dijital oyun kültürü. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 445-469.
- Davulcu, M. (2016, Kasım 17-19). *Antalya halk kültüründe deve, devecilik ve geleneksel kumluca deve güreşleri*. I. Uluslararası Devecilik Kültürü ve Deve Güreşleri Sempozyumu Bildirileri, Selçuk, İzmir, Türkiye.
- Demir, N. (2022). *Geleneksel Türk çocuk oyunları* (1.Baskı, 3. ve 10. Cilt). Altınordu Yayınları.
- Eratalay, S. Ö., ve Kok, A. (2022). Irak Türkmen çocuk oyunlarına biçimbilimsel bir yaklaşım. *TURAN-SAM*, 14(54), 67-71.
- Gül, M., Uzun, R. N., ve Çebi, M. (2018). Türk kültüründeki geleneksel oyunlar ve sporlara yüzeysel bir bakış. *Turkish Studies*, 13(26), 655-671.
- Gürçayır-Teke, S. (2015). Alan araştırmacısı olarak Sedat Veyis Örnek ve alan çalışmalarına katkıları. *Folklor/Edebiyat*, 21(82), 299-309.
- Kazan, Ş., ve Kazan-Kırçık, Ş. (2006). *Dedemle ninem de çocuktı: Dünden bugüne Burdur'da oynanan çocuk ve genç oyunları*. (1. Baskı). Erişim adresi: <https://engelsiz.ktb.gov.tr/Eklenti/46252,cocukoyunlari.pdf>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189.

- Kopar, M. (2009). Bir Türkmen Şehri Kerkük. *Avrasya Etüdleri*, 36(2), 113-136.
- Mete, G. (2020). Yazım kurallarını nasıl öğretiyoruz? *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6(1), 12-23.
- Onur, B. ve Güney, N. (2002). *Türkiye’de çocuk oyunları: Derlemeler*. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları: 10.
- Özyürek, A. (n.d.). *Çabıt Yüzük (Yüzük Oyunu)*. Etnospor Geleneksel Sporlar ve Oyunlar Ansiklopedisi. <https://encyclopedia.worldethnosport.org/spor-detay/cabit-yuzuk-yuzuk-oyunu>
- Saatçi, Ö. (2010). Kerkük çocuk oyunları. *Kardaşlık*, 12(45).
- Tokuz, G. (2011). *Gaziantep çocuk oyunları üzerine halk bilimsel bir inceleme* (Tez No. 280419) [Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Türktaş, M. (1997). *Kerkük folklorundan örnekler* (Tez No. 61338) [Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Uygun, N. ve Hakkoymaz, S. (2019). *Hakeke Gaziantep geleneksel çocuk oyunları aracılığıyla Türkçe ve matematik öğretimi*. İstanbul: Genel Satış Pazarlama ve Yayınevi.
- Yılmaz, M. F. (2013). *Isparta çocuk oyunları* (Tez No. 339268) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.